

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРЕДМЕТА ПРИЙНЯТТЯ ОБІЦЯНКИ, ПРОПОЗИЦІЇ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Олександр Миколайович ТАРКАН,

*аспірант Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна*

Значення предмета злочинного посягання в криміналістичній характеристиці перш за все полягає в тому, що його конкретна матеріальна форма суттєво впливає на інші елементи механізму злочину. Це є особливо актуальним для злочинів, в яких встановлення предмету є обов'язковим і у багатьох випадках вирішальним для вирішення питання щодо притягнення особи до відповідальності. До їх числа відносяться і прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції.

Щодо даного різновиду злочину видається цілком очевидною та обставина, що обрання винними особами певного способу кримінального правопорушення значним чином залежить від його предмета. Так само предмет впливає й на підготовку та приховування злочину, його обстановку. Отже, предмет неправомірної вигоди в даній категорії кримінальних правопорушень впливає практично на усі інші елементи їхньої криміналістичної характеристики.

З позицій криміналістичного інтересу найбільш суттєве значення має матеріальне вираження предмета прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди, форма його існування у навколишньому природному середовищі, адже саме цим визначаються сліди злочину, від цього значним чином залежить весь хід розслідування. Тому конкретизовані різновиди предмета зазначених злочинів потребують більш детального розгляду.

Криміналістичну класифікацію предметів прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції можливо побудувати за кількома підставами. Першою можна виділити тип неправомірної вигоди, залежно від якого слід виокремити майно, право на майно, дії майнового характеру вигоди немайнового характеру.

При класифікації предметів кримінальних правопорушень, що розглядаються, за конкретизованими ознаками, на нашу думку,

перш за все слід врахувати такий критерій, як юридична і фактична можливість розпорядження особою. Тобто має принципове значення, яким саме чином людина може виконувати певні операції з предметом неправомірної вигоди. Це може залежати від кількості, розміру та ваги предметів, особливостей набуття юридичних прав на них (наприклад, права на об'єкти нерухомості), а також особливостей доступу до певних предметів (наприклад, безготівкові розрахунки в операціях з грошами).

За цією ознакою предмети прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди можна поділити на: а) ті, що можна передавати безпосередньо під час особистого контакту; б) ті, що можна передавати за допомогою допоміжних транспортних засобів; в) ті, передати які можна дистанційно (наприклад, за допомогою електронних платежів); г) ті, передати які можна за допомогою документального підтвердження права власності (користування), як із потребою передавання в натурі (наприклад, автомобіль), так і без такої потреби (наприклад, частка в статутному фонді юридичної особи); д) ті, які можна тільки надати (послуги і переваги).

Найбільш суттєве криміналістичне значення, на наш погляд, має класифікація предметів прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди у залежності від форми існування, оскільки саме вона відображає їхню слідоутворюючу сутність. За цією підставою доцільно виділити: а) гроші; б) документи, що підтверджують право власності або надають доступ до майна (паперові, електронні, пластикові); в) нехарчові промислові товари; г) продукти харчування, спиртні напої, тютюнові вироби тощо; д) послуги матеріального характеру; е) переваги та пільги; ж) нематеріальні активи; з) інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру.

Кожна з виділених груп може бути розподілена на підгрупи. Так, гроші, які стають предметом прийняття обіцянки, пропозиції або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції, за нашими даними більшості випадків. Переважно вони виражені у валюті України або іноземній валюті, у готівковій, рідше безготівковій формах.

Помилові товари можуть знаходити своє вираження в транспортних засобах, електронній та побутовій техніці, ювелірних виробах, предметах антикваріату, меблях, будівельних і пально-мастильних матеріалах, одязі та інших цінних речах.

Серед послуг матеріального характеру для прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовими особами органів поліції діяльності зрідка предметом виступали безоплатне надання послуг, відмова від права на майно або майнових вигід з боку надавача неправомірної вигоди на користь її набувача.

У підсумку відзначимо, що типові ознаки предмета неправомірної вигоди при прийнятті її обіцянки, пропозиції або одержання службовими особами органів поліції є вагомим елементом криміналістичної характеристики даного злочину. Найбільш типовим предметом цих злочинних посягань є гроші у готівковій формі, що виражені в національній або іноземній валюті. Значно рідше службові особи органів поліції одержують неправомірну вигоду у вигляді грошей у безготівковій формі, матеріальних цінностей у формі палива для автотранспорту й окремих цінних речей (побутової техніки, електронних пристроїв і т. п.). Випадків одержання неправомірної вигоди поліцейськими у нематеріальній чи негрошовій формі за результатами проведеного нами вивчення матеріалів кримінальних проваджень виявити поки що не вдалось.